

Dante Alighieri
DESPRE
ELOCINȚA
ÎN LIMBA VULGARĂ

Ediție bilingvă

Traducere din limba latină de Delia Breza
Comentarii de Delia Breza, Anca Meiroșu
și Alexander Baumgarten
Introducere de Alessandro Raffi

Cuprins

<i>Notă introductivă</i> (Alexander Baumgarten)	5
<i>Introducere la</i> De vulgari eloquentia (Despre elocința în limba vulgară) (Alessandro Raffi)	9
<i>Planul tratatului</i>	35
De vulgari eloquentia/Despre elocința în limba vulgară	37
<i>Note</i>	165
<i>Bibliografie</i>	209

Bòlzera che chiangesse lo quatraro.

Sed quamvis terrigenae Apuli loquantur obscene commu-
niter, praefulgentes eorum quidam polite locuti sunt, voca-
bula curialiora in suis cantionibus compilantes, ut manifeste
apparet eorum dicta perspicientibus, ut puta

Madonna, dir vi voglio,

et

Per fino amore vo sî letamente.

Quapropter superiora notantibus innotescere debet nec
Siculum nec Apulum esse illud, quod in Italia pulcherrimum
est vulgare, cum eloquentes indigenas ostenderimus a pro-
prio divertisse.

Caput XIII

Post haec veniamus ad Tuscos, qui propter amentiam
suam infruniti titulum sibi vulgaris illustris arrogare viden-
tur. Et in hoc non solum plebea dementat intentio, sed
famosos quamplures viros hoc tenuisse comperimus: puta
Guidonem Aretinum, qui numquam se ad curiale vulgare
direxit, Bonagiuntam Lucensem, Gallum Pisanum, Minum
Mocatum Senensem, Brunectum Florentinum, quorum
dicta, si rimari vacaverit, non curialia sed municipalia tan-
tum invenientur. Et quoniam Tusci prae aliis in hac ebrietate
bacchantur, dignum utileque videtur municipalia vulgaria
Tuscanorum sigillatim in aliquo depompare.

*Bòlzero che cbiangesse lo quatraro*¹¹².

Dar, chiar dacă cei născuți din pământul Apuliei vorbesc de obicei într-un mod neîngrijit, urât, unii dintre ei, care strălucesc, au vorbit în mod șlefuit, reunind în poemele lor cuvinte mai curteneste, precum reiese în chip manifest pentru cei care îi ascultă cu atenție, ca de pildă:

*Madonna, dir vi voglio*¹¹³,

și

*Per fino amore vo sî letamente*¹¹⁴.

Din acest motiv, luând aminte la cele de mai sus, trebuie să reținem în minte că nici siciliana, nici limba din Apulia nu este cea mai frumoasă limbă vorbită în stil vulgar din Italia, așa cum am arătat, pentru că vorbitorii localnici s-au depărtat de propria vorbire <originară>.

Capitolul al XIII-lea

După acestea, să ajungem la toscani, care, luând-o razna din pricina nebuniei lor, par să își aroge titlul limbii <celeii mai> ilustre¹¹⁵. Și în această privință, nu numai muntea plebee se smintește, ci aflăm că foarte mulți bărbați faimoși au susținut aceasta: de exemplu, Guittone d'Arezzo, care niciodată nu a aspirat la limba vulgară de curte, Bonagiunta din Lucca, Gallo din Pisa, Mino Mocato din Siena, Brunetto din Florența¹¹⁶; spusele acestora, dacă ar fi fost timp să fie cercetate, s-ar fi descoperit că nu sunt de nivel curtenesc, ci doar orășenesc. Și fiindcă toscanii delirează mai presus decât ceilalți în această beție, pare demn și de folos să

Loquuntur Florentini et dicunt „Manichiamo, introcque, che noi non facciamo altro”. Pisani: „Bene andonno li fatti de Fiorenza per Pisa”. Lucenses: „Fo voto a Dio ke in grassarra eie lo comuno de Lucca”. Senenses: „Onche rene-gata avess'io Siena. Ch'ee chesto?” Aretini: „Vuo' tu venire ovelle?” De Perusio, Urbe Veteri, Viterbio, nec non de civitate Castellana, propter affinitatem quam habent cum Romanis et Spoletanis, nihil tractare intendimus.

Sed quamquam fere omnes Tusci in suo turpiloquio sint obtusi, nonnullos vulgaris excellentiam cognovisse senti-mus, scilicet Guidonem, Lapum et unum alium, Florentinos, et Cinum Pistoriensem, quem nunc indigne postponimus, non indigne coacti.

Itaque si Tuscanas examinemus loquelas, et pensemus qualiter viri praehonorati a propria diverterunt, non restat in dubio quin aliud sit vulgare quod quaerimus quam quod attingit populus Tuscanorum.

Si quis autem quod de Tuscis asserimus, de Ianuensibus asserendum non putet, hoc solum in mente premat, quod si per oblivionem Ianuenses ammitterent z litteram, vel mutire totaliter eos vel novam reparare oporteret loquelam. Est enim z maxima pars eorum locutionis; quae quidem littera non sine multa rigiditate profertur.

Caput XIV

Transeuntēs nunc humeros Appennini frondiferos, lae-vam Italiam contatim venemur, ceu solemus, orientaliter ineuntēs.

dezumflăm într-o anumită privință limbile orășenești ale toscanilor, luându-i unul câte unul.

Florentinii vorbesc și zic: „Manichiamo, introcque che noi non facciamo altro”¹¹⁷. Pisani: „Bene andonno li fatti de Fiorenza per Pisa”¹¹⁸. Locuitorii din Lucca: „Fo voto a Dio ke in grassarra eie lo comuno de Lucca”¹¹⁹. Cei din Siena: „Onche renegata avess’io Siena. Ch’ee chesto?”¹²⁰. Cei din Arezzo: „Vuo’ tu venire ovelle?”¹²¹. Despre Perugia, Orvieto, Viterbo¹²² și nici despre cetatea Castellana nu intenționăm să tratăm nimic, din cauza afinității pe care o au cu romanii și cu spoletanii.

Dar, deși cam toți toscanii sunt înțepenți în vorbirea lor brutală, ne dăm seama că unii au cunoscut excelența limbii vulgare, adică Guido, Lapo și un altul¹²³, florentini cu toții, precum și Gino da Pistoia, pe care acum îl așezăm în mod nedrept la coadă, dar nefiind constrânși pe nedrept să-l așezăm acolo.

Și, astfel, dacă examinăm vorbirile toscane și ne gândim în ce fel preacorporați bărbați au întors spatele propriilor <limbi>, nu rămâne la îndoială că alta este limba vulgară pe care o căutăm, alta decât cea de care ține poporul toscanilor.

Dacă însă cineva consideră că ceea ce afirmăm despre toscani nu trebuie afirmat despre genovezi, să îl lăsăm să ia în considerare faptul că, dacă, prin uitare, genovezii ar pierde litera *z*, fie aceștia ar amuți complet, fie ar trebui să reconstruiască o nouă limbă. Căci litera *z* este o consoană foarte importantă din limba lor, literă pe care o pronunță, de altfel, nu fără multă asprime.

Capitolul al XIV-lea

Trecând acum peste umerii înfrunziți ai Apeninilor, să vânăm repejor¹²⁴ <limbile vulgare> din partea stângă a Italiei, începând din est, așa cum ne-am obișnuit.

Romandiolam igitur ingredientes, dicimus nos duo in Latio invenisse vulgaria, quibusdam convenientiis contrariis alternata. Quorum unum in tantum muliebre videtur propter vocabulorum et prolationis mollitiem quod virum, etiam si viriliter sonet, feminam tamen facit esse credendum.

Hoc Romandiolos omnes habet, et praesertim Forlivenses, quorum civitas, licet novissima sit, meditullium tamen esse videtur totius provinciae: hi *'deusci'* affirmando loquuntur, et *'oclo meo'* et *'corada mea'* proferunt blandientes. Horum aliquos a proprio poetando divertisse audivimus, Thomam videlicet et Ugolinum Bucciolam Faventinos.

Est et aliud, sicut dictum est, adeo vocabulis accentibusque hirsutum et hispidum, quod propter sui rudem asperitatem, mulierem loquentem non solum disterminat, sed esse virum dubitare< s le>ctor.

Hoc omnes qui *'magara'* dicunt, Brixianos videlicet, Veronenses et Vicentinos, habent; nec non Paduanos, turpiter syncopantes omnia in *'-tus'* participia et denominativa in *'-tas'*, ut *'mercò'* et *'bontè'*. Cum quibus et Trivisianos adducimus, qui more Brixianorum et finitimorum suorum *'v'* consonantem per *'f'* apocopando proferunt, puta *'nof'* pro *'novem'* et *'vif'* pro *'vivo'*: quod quidem barbarissimum reprobamus.

Veneti quoque nec sese investigati vulgaris honore dignantur: et si quis eorum, errore confossus, vanitaret in hoc, recordetur si unquam dixit:

Per le plaghe di Dio tu no verras.

Inter quos omnes unum audivimus nitentem divertire a materno et ad curiale vulgare intendere, videlicet Ildebrandinum Paduanum.

Intrând, așadar, prin Romagna, spunem că am descoperit¹²⁵ în Italia două limbi vulgare care alternează prin anumite raporturi contrare. Dintre acestea, una pare atât de feminină, din cauza delicateții cuvintelor și a pronunției, astfel că pe bărbat, chiar dacă o rostește cu masculinitate, tot îl face să merite crezut femeie.

Pe aceasta o vorbesc toți locuitorii din Romagna și, mai ales, locuitorii din Forlì, al căror oraș, chiar dacă este foarte recent, totuși pare că este centrul întregii provincii: aceștia spun *deuscî*¹²⁶ când fac o afirmație și pronunță *oclo meo*¹²⁷ și *corada mea*¹²⁸ atunci când vor să seducă. Am auzit¹²⁹ că unii dintre aceștia s-au despărțit de propria limbă când au compus, de bunăseamă, Tommaso și Ugolino Bucciola¹³⁰, din Faenza.

Și mai este una, așa cum s-a zis, atât de dură și de sălbatică prin cuvinte și accente¹³¹, încât din cauza aspririi sale neșlefuite, nu numai că femeia care o vorbește repugnă¹³², dar chiar te-ai îndoi de nu cumva este bărbat, cititorule.

Pe aceasta o dețin toți cei care zic *magara*¹³³, și anume brescienii, veronezii și vicențienii, precum și padovanii încheie în mod neplăcut toate participiile în *-tus* și denominativele în *-tas*, precum *mercò* și *bontè*¹³⁴. Împreună cu aceștia îi amintim și pe cei din Treviso, care pronunță litera *u* consonantică drept *f*, trunchiind cuvintele; după obiceiul brescienilor și al vecinilor lor, ca de exemplu *nof* în loc de *novem*¹³⁵ și *vif* în loc de *vivo*¹³⁶, pronunție extrem de barbară, pe care, firește, o dezaprobăm.

Nici veneții, dacă se cercetează pe sine, nu se învrednicesc de onoarea unei limbi vulgare; și dacă cineva dintre ei, tulburat fiind de eroare, s-ar trufi cu limba lui, să își amintească dacă a zis vreodată:

*Per le plaghe di Dio tu no verras*¹³⁷.

Am auzit că, dintre toți aceștia, unul singur a încercat să se abată de la limba maternă și să se orienteze către limba vulgară curtenească, și anume Aldobrandino Padovanul¹³⁸.